ASSAIG FILOSÒFIC SOBRE UN OBJECTE D'ESTUDI ESPECIALITZAT: EL PERILL REAL DEL BILINGÜISME

"Sense ànim de desenvolupar aquest assaig des de cap perspectiva política o ideològica concreta, considero imprescindible que el lector conegui les motivacions que m'han portat a emprendre aquest exercici intel·lectual i filosòfic, que són diverses. D'una banda, responen a interessos purament filosòfics i sociològics; de l'altra, sorgeixen del meu bagatge teòric en l'àmbit de la lingüística, disciplina en què he aprofundit amb una formació de caràcter autodidacta. A més, aquestes motivacions es veuen intensificades per la situació de vulnerabilitat i risc que actualment afronta la llengua catalana, un fet que confereix a l'estudi un sentit de responsabilitat tant acadèmica com cívica."

1. INTRODUCCIÓ

El present assaig té com a objectiu abordar, des d'una perspectiva crítica i compromesa, el fenòmen del bilingüisme en contextos de conflicte asimètric entre llengües, amb especial atenció al cas del català. Lluny de celebrar-lo acríticament com una manifestació de pluralisme lingüístic o com una eina de convivència cultural, s'ha defensat aquí la tesi que el bilingüisme —quan s'exerceix des d'un desequilibri estructural entre les llengües implicades— no només no garanteix la preservació de la llengua minoritària, sinó que pot actuar com un mecanisme velat d'erosió, desplaçament i subordinació lingüística.

A través d'un anàlisi articulat en diverses dimensions —històrica, sociolingüística, pedagògica i política—, s'ha argumentat que el bilingüisme imposat o legitimant institucionalment en un context d'inequitat històrica no és neutre ni equitatiu, sinó que perpètua una lògica de diglòssia que condemna la llengua minorizada a un ús residual, emocional o domèstic.

Aquest procés es consolida no només mitjançant la repressió explícita (com la exercida històricament per règims centralistes i autoritaris), sinó també a través de formes més subtils i contemporànies de deslegitimació simbòlica, com la correcció lingüística purista, la percepció d'inutilitat en entorns globalitzats, o la pressió per l'assimilació lingüística en contextos educatius amb alta afluència multicultural.

L'assaig ha demostrat que el català, lluny de trobar-se en igualtat de condicions respecte al castellà o l'anglès, es veu progressivament desplaçat per factors tant externs (repressió política, expansió de l'anglès) com interns (autocensura lingüística, purisme normatiu, pèrdua de transmissió intergeneracional). En aquest marc, el denominat "bilingüisme equilibrat" es revela com una entelèquia retòrica que ignora les relacions reals de poder i els efectes pràctics que aquest desequilibri genera en els parlants de la llengua subordinada.

Així mateix, s'ha subratllat que un dels efectes més perniciosos del model actual de bilingüisme és la internalització de l'estigma per part dels mateixos parlants. El fenomen de l'autocorrecció exacerbada, l'estandardització forçada de formes dialectals i la inhibició comunicativa derivada de la por a "errar" constitueixen símptomes d'una inseguretat lingüística que atempta contra la vitalitat natural de l'idioma. La llengua catalana, en aquest sentit, no només està sent desplaçada des de fora, sinó també empobrida des de dins.

Front a aquesta situació, l'assaig planteja la necessitat d'articular una resposta ètica, política i educativa que no es limiti a la defensa nominal del català, sinó que el reintegri amb dignitat i plenitud en la vida quotidiana, institucional i afectiva dels seus parlants. Per a això, es reivindica reprendre el model d'immersió lingüística ja existent amb un compromís molt més profund, una política cultural robusta i una pedagogia respectuosa amb la diversitat dialectal, així com un ús social del català lliure de por, correcció desmesurada o instrumentalització política.

En definitiva, el que s'ha defensat al llarg d'aquest assaig filosòfic és que el bilingüisme, tal com es presenta i practica avui en el context català, constitueix menys una solució que un símptoma d'un problema estructural no resolt: el de la supremacia històrica, cultural i simbòlica d'una llengua sobre una altra en un mateix territori. Reconèixer aquest conflicte no és un acte de victimisme, sinó de lucidesa filosòfica. I proposar alternatives emancipadores exigeix, abans que res, el coratge intel·lectual de pensar el bilingüisme no com un horitzó desitjable en si mateix, sinó com una realitat problemàtica que només pot abordar-se des de la justícia lingüística, la reparació històrica i l'autodeterminació cultural.

2. PLANTEJAMENT DE LA QÜESTIÓ DISPUTADA

La llengua catalana travessa, des de fa ja un temps considerable, un procés de debilitament estructural que pot caracteritzar-se com una patologia sociolingüística de naturalesa complexa i, en l'actualitat, de difícil reversibilitat. Els símptomes d'aquest procés —diversos, reiterats i clarament identificables— han adquirit una visibilitat suficient com per exigir un tractament analític rigorós.

Si bé la literatura acadèmica en llengua castellana que aborda aquesta problemàtica és escassa, això no implica que l'assumpte manqui de rellevància investigadora o que hagi de posposar-se el seu abordatge crític. Al contrari, la situació demanda una atenció urgent, sistemàtica i compromesa, que és precisament l'objectiu d'aquest treball.

Des del punt de vista etiològic (estudi de les causes d'un fenomen concret), la situació del català reprodueix un patró paradigmàtic en els processos de minimització lingüística: la coexistència amb dues llengües d'ampli prestigi i projecció internacional —el castellà i l'anglès— ha generat, al llarg del temps, una sèrie de dinàmiques de subordinació i desplaçament que han contribuït decisivament a la progressiva marginació del català com a llengua vehicular i com a vehicle identitari.

La tesi central d'aquest anàlisi sosté que el català es troba avui en una posició de creixent vulnerabilitat lingüística i simbòlica, manifestada en el seu caràcter minoritari, en la seva progressiva autodegradació estructural i en la seva subordinació sistemàtica davant de llengües amb una sòlida infraestructura institucional i una legitimació social àmpliament compartida.

En aquest context, resulta imprescindible qüestionar un cert tipus de bilingüisme sociolingüístic de caràcter diglòssic, en què l'aparent coexistència de llengües amaga, en realitat, relacions asimètriques de poder cultural i comunicatiu. Aquest model diglòssic s'articula sobre un procés de subordinació que afecta directament el parlant de la llengua minimitzada —el català— com a conseqüència de pressions externes, tant històriques com estructurals.

En un primer nivell, cal assenyalar la persistent deslegitimació cultural i internacional del català, el desprestigi del qual ha estat històricament induït mitjançant polítiques repressives sistemàtiques. Aquestes polítiques tenen el seu origen a l'inici del segle XVIII, concretament en el context de la Guerra de Successió Espanyola, on el posicionament polític de Catalunya a favor de la Casa d'Habsburg davant la dinastia borbònica va desencadenar una sèrie de represàlies lingüístiques i culturals per part del nou aparell estatal.

Aquesta repressió, sostinguda en el temps i especialment virulenta en determinades etapes del segle XX, ha limitat sistemàticament el desenvolupament institucional, educatiu i literari de la llengua catalana, afectant de manera decisiva la seva normalització social.

"Encara que excedeix l'objectiu immediat d'aquesta secció, consideraria molt oportú apuntar també la influència de les doctrines polítiques lerrouxistes a Catalunya i la persecució de la llengua catalana per part d'un govern republicà dins d'un estat democràtic de dret, però insisteixo, no crec que desenvolupar aquesta tesi sigui convenient en el plantejament de la qüestió disputada."

Un segon factor, no menys inquietant per procedir del propi si de la comunitat catalanoparlant, es relaciona amb el fenomen de la correcció lingüística indiscriminada. Aquesta pràctica, àmpliament difosa en certs sectors socials, obeeix a motivacions diverses: des del desig de projectar una imatge de capital cultural elevat fins a l'afany de presentar-se com a garant d'una suposada "puresa" idiomàtica, freqüentment identificada amb formes normatives arbitraritament associades a un únic dialecte del català. Aquest purisme lingüístic mal entès genera efectes regressius sobre la comunitat de parlants: la censura reiterada d'expressions espontànies, moltes de les quals legítimes des del punt de vista dialectològic, condueix a la inhibició comunicativa, a l'empobriment expressiu i, en última instància, a l'erosió del codi lingüístic en la seva riquesa i varietat.

Numerosos especialistes ja han advertit que la marginació d'usos dialectals legítims —i fins i tot, en alguns casos, de formes que constitueixen variants històriques del català— condueix a una progressiva desertificació de la parla natural. Aquesta dinàmica no només empobreix la llengua, sinó que interromp la transmissió intergeneracional de competències comunicatives que haurien de preservar-se i valorar-se.

El tercer factor a considerar s'inscriu en l'àmbit estrictament pedagògic i té implicacions directes sobre la pràctica docent. Diversos estudis en didàctica de la llengua coincideixen a assenyalar que la correcció lingüística sistemàtica, especialment quan s'exerceix de manera pública, autoritària i no contextualitzada, resulta contraproduent des del punt de vista del procés d'ensenyament-aprenentatge. La humiliació de l'error —més que la seva transformació en una oportunitat d'aprenentatge— produeix efectes inhibidors, disminueix la motivació de l'alumnat i limita la possibilitat de construcció autònoma del coneixement lingüístic. Davant d'això, es proposa una pedagogia de la correcció basada en el respecte, la privacitat, la contextualització i l'orientació personalitzada.

A aquesta problemàtica estructural s'hi afegeix un fenomen demogràfic recent però cada cop més determinant: la presència creixent, a les aules catalanes, d'alumnat d'origen estranger que no té competència prèvia en català. Certs sectors, emparant-se en arguments d'eficiència comunicativa i en disposicions del currículum oficial, defensen substituir el català com a llengua vehicular pel castellà o l'anglès, considerant que aquestes llengües poden

facilitar la integració inicial de l'alumnat. Tot i que aquesta estratègia pot resultar funcional a curt termini, convé advertir que implica greus riscos per a la continuïtat del català com a llengua d'ús públic.

Des d'una perspectiva acadèmica compromesa amb els drets lingüístics i l'equitat educativa, cal recordar que el català no constitueix un obstacle per a la inclusió, sinó un patrimoni comú la transmissió del qual beneficia el conjunt de la comunitat escolar. El model d'immersió lingüística, desenvolupat i perfeccionat durant dècades al sistema educatiu català, ha demostrat ser una eina eficaç per garantir l'aprenentatge del català sense excloure altres llengües. El seu èxit resideix precisament en la combinació d'una immersió lingüística gradual, un acompanyament pedagògic ajustat i una visió integradora de la diversitat cultural.

En conseqüència, la defensa del català com a llengua vehicular en contextos multiculturals no respon a una lògica excloent, sinó a una concepció inclusiva de la ciutadania lingüística. Substituir el català per altres llengües sota la premissa d'una major eficàcia instrumental constitueix, en última instància, una cessió simbòlica de gran calat: no només es sacrifica una llengua històricament reprimida, sinó que es renuncia a una eina essencial de cohesió social, participació democràtica i transmissió identitària.

En síntesi, el que està en joc no és simplement una qüestió d'eficàcia comunicativa, sinó un model de societat: renunciar al català com a llengua vehicular en nom d'una suposada neutralitat multicultural suposaria un empobriment col·lectiu i una claudicació cultural amb conseqüències imprevisibles.

3. ANTECEDENTS HISTÒRICS I REPRESSIÓ LINGÜÍSTICA:

La situació actual de la llengua catalana no es pot entendre sense una revisió històrica del procés sistemàtic de marginació lingüística al qual ha estat sotmesa des del segle XVIII. Lluny de tractar-se d'un fenomen contemporani, l'afebliment del català com a llengua d'ús social i cultural s'inscriu en un llarg procés de repressió política, centralització administrativa i uniformització identitària promogut des del poder estatal espanyol.

El primer gran cop institucional contra la llengua catalana es remunta a la Guerra de Successió (1701-1714). Després de la victòria de Felip V i la instauració de la monarquia borbònica, el Decret de Nova Planta va suposar l'abolició de les institucions pròpies del Principat i la imposició del castellà com a llengua de l'administració, la justícia i l'educació. Aquesta mesura no va ser una simple reestructuració organitzativa, sinó una acció clarament dirigida a desarticular el teixit cultural i lingüístic català, considerat un obstacle per a la unitat del nou model d'Estat absolutista.

Durant el segle XIX i principis del XX, malgrat el ressorgiment cultural conegut com la "Renaixença", que va revitalitzar la literatura i el prestigi del català, el catalanisme lingüístic va haver d'enfrontar-se a noves formes d'hostilitat. Una de les més significatives va ser el lerrouxisme, una corrent política de tall populista i anticatalanista que, sota una falsa aparença de progressisme, promovia una visió castellanista, centralista i profundament hostil a tota forma de diferenciació identitària a Catalunya. El discurs d'Alejandro Lerroux i dels seus seguidors criminalitzava l'ús públic del català i l'associava a elits excloents, reforçant així un imaginari en què parlar català equivalia a oposar-se al "poble espanyol".

A més, el context històric de l'auge del lerrouxisme, que incitava a l'odi i a la persecució de la llengua catalana, es va desenvolupar dins un govern republicà en el si d'un Estat democràtic de dret. Resulta profundament desconcertant com una formació política obertament republicana, dins un marc que teòricament defensava la llibertat de premsa, la llibertat individual i la diversitat lingüística i cultural, va poder proposar i aplicar doctrines polítiques tan intenses i sistemàtiques de caràcter repressiu contra una societat que no representava cap amenaça per a la tradició espanyola. Aquesta contradicció és, al meu parer, una de les més difícils de justificar, i posa de manifest la fal·làcia del marc de legalitat democràtica que es pretenia presentar a la Segona República. El discurs republicà proclamava el respecte als drets fonamentals, però la realitat va ser una altra, ja que aplicava una repressió que contradeia flagrantment els ideals que pretenia defensar.

Pocs anys després, el règim franquista (1939-1975) va suposar l'episodi més agressiu i rigorós de repressió lingüística en la història moderna de Catalunya. El català va ser exclòs de l'ensenyament, dels mitjans de comunicació, de l'administració i de qualsevol ús oficial. El seu ús públic va ser perseguit, ridiculitzat o directament castigat, generant un trauma col·lectiu que encara avui condiciona les actituds sociolingüístiques de diverses generacions. Aquesta etapa va consolidar una diglòssia profunda: mentre el castellà s'associava amb prestigi, progrés i oficialitat, el català va quedar relegat a l'àmbit domèstic i íntim, com a llengua de segona categoria.

Després de la mort de Franco i la instauració del sistema democràtic, el nou marc legal —la Constitució de 1978 i els Estatuts d'Autonomia— va reconèixer oficialment la cooficialitat del català. Tanmateix, aquesta aparent obertura no va anar acompanyada d'una política ferma de restitució o reparació històrica. El model de "bilingüisme oficial" va generar tensions estructurals en plantejar una igualtat formal entre dues llengües que, en la pràctica, no parteixen de la mateixa posició de poder ni dels mateixos recursos institucionals. Així, el català, tot i ser reconegut legalment, continua enfrontant-se a resistències tant polítiques com socials per ocupar un espai públic equiparable al castellà.

4. EL BILINGÜISME I L'IMPACTE SOCIOLINGÜÍSTIC:

El bilingüisme en contextos on conviuen llengües amb diferent presència i poder, com és el cas del català i el castellà a Catalunya, genera dinàmiques complexes que poden tenir conseqüències profundes sobre les estructures lingüístiques i culturals. Tot i que molts defensen el bilingüisme com un avantatge per als parlants, en contextos com el català, l'impacte ha estat, en molts casos, negatiu per a la llengua minoritzada. El fet que dues llengües amb gran presència internacional (el castellà i l'anglès) competeixin per l'espai d'ús públic i privat a Catalunya ha provocat una subordinació de la llengua catalana a les llengües dominants.

Una de les conseqüències més evidents del bilingüisme forçat i no equilibrat és la creació d'una situació diglòssica, en què una llengua (el català) queda relegada a contextos informals, familiars o privats, mentre que l'altra llengua (el castellà) domina els àmbits oficials, educatius, mediàtics i laborals. En aquesta estructura, el català perd la capacitat de funcionar com a llengua de prestigi i es converteix en un vehicle de comunicació de menor valor simbòlic i pràctic. La diglòssia no és només un fenomen lingüístic; és també un fenomen social. Les persones que parlen català se senten pressionades a adaptar-se al

castellà, particularment en espais públics, per evitar la discriminació o l'exclusió. Aquesta situació genera una pèrdua progressiva de confiança en la llengua catalana, especialment entre els joves, que tendeixen a percebre el català com una llengua "de segona", menys útil en la seva vida quotidiana. La percepció que parlar català és un "gest de resistència" o una mostra d'identificació cultural comença a guanyar terreny, però a costa de la disminució del seu ús efectiu en esferes més àmplies de la societat.

Un dels fenòmens més perjudicials que afecta el català en l'actualitat és l'auge d'una correcció lingüística indiscriminada que, lluny de ser una eina pedagògica efectiva, ha generat un profund malestar entre els parlants de la llengua. Aquesta tendència no només sorgeix d'un desig legítim de millorar l'ús de l'idioma, sinó de la errònia percepció que certs trets lingüístics són "incorrectes" per no ajustar-se al model normatiu establert. En aquest context, es produeix una alarmant confusió entre el que constitueix un veritable error i el que és una variació legítima d'un dialecte del català.

Cal assenyalar que els dialectalismes, lluny de ser falles lingüístiques, són formes de la llengua que han evolucionat de manera natural en determinades regions o contextos socials. Aquestes variacions són components essencials del patrimoni lingüístic de qualsevol llengua viva i reflecteixen la diversitat i riquesa del català. Tanmateix, el purisme lingüístic ha generat un ambient en què aquestes formes de parlar, sovint marcades per les peculiaritats locals, són erròniament catalogades com a "errors" o "incorrectes".

La pressió per corregir aquestes diferències provoca un ambient d'inseguretat entre els parlants espontanis. El fet de ser assenyalat o corregit constantment genera una sensació de pànic que inhibeix l'ús lliure i natural de la llengua. Els parlants, temerosos de cometre el que perceben com un "error", abandonen gradualment formes lingüístiques que, si bé poden ser pròpies d'un dialecte, són tan vàlides com qualsevol altra forma de l'idioma. En lloc de sentir-se orgullosos de la seva manera de parlar, adopten un estil més rígid i normatiu, que s'ajusta a un model "acceptat" però que no reflecteix la realitat sociolingüística del català.

Aquest fenomen d'autolimitació lingüística té efectes devastadors. Amb el temps, els parlants s'abstenen d'utilitzar certes construccions i expressions que consideraven pròpies, i això contribueix, a llarg termini, a la uniformització de la llengua. La correcció excessiva no només elimina matisos valuosos de les variants dialectals, sinó que també genera una imatge distorsionada del que significa parlar "bé" el català. El resultat és una llengua empobrida, desproveïda de la riquesa i diversitat de les formes dialectals, que són part integral de la seva vitalitat.

A més, aquest procés crea un cercle viciós. A mesura que les formes de parlar s'estandarditzen i es restringeixen, aquells que inicialment utilitzaven variants dialectals de forma autèntica comencen a sentir una major ansietat lingüística. Aquesta por a parlar lliurement en la seva pròpia llengua reforça la idea que la seva llengua és imperfecta o incorrecta, una noció que, per descomptat, no té fonament en el fet que tots els dialectes del català són igualment legítims. Experts en sociolingüística han assenyalat que aquesta tendència pot ser especialment perillosa perquè condueix a la degradació del codi lingüístic. Quan les persones se senten forçades a eliminar els elements propis de la seva manera de parlar, ja sigui per por o per pressió social, es corre el risc que desapareguin aquells elements essencials que fan d'una llengua una llengua vibrant i diversa. En lloc de

promoure la unitat lingüística, aquesta correcció lingüística tan rígida contribueix a la fragmentació del català, ja que empeny els parlants a adoptar una forma uniforme que no reflecteix la pluralitat lingüística que caracteritza l'idioma.

D'altra banda, un element central per a la supervivència de qualsevol llengua és la seva transmissió intergeneracional. Si els joves no aprenen i no fan servir de manera regular la seva llengua materna, la llengua en qüestió comença a declinar. En el cas del català, tot i que encara existeixen polítiques d'immersió lingüística a les escoles, la integració de parlants de diferents orígens i llengües ha posat en evidència la dificultat de mantenir una transmissió fluida i efectiva de la llengua. En moltes llars, especialment aquelles de famílies d'origen estranger o de famílies amb una forta influència del castellà, el català deixa de ser la llengua vehicular en la vida quotidiana, i és substituït pel castellà com a llengua dominant.

En aquest panorama, un altre factor que juga un paper rellevant és la creixent globalització de la llengua anglesa. Tot i que l'anglès és fonamental en el món globalitzat, la seva preeminència en la ciència, l'economia i la tecnologia pot contribuir a la percepció que altres llengües, com el català, són menys útils. Aquesta "pressió global" sobre l'ús de l'anglès reforça la idea que el català no té valor pràctic fora dels límits de la regió catalana, cosa que agreuja la percepció que, per accedir a la mobilitat social o laboral, és necessari dominar llengües globals com l'anglès i el castellà.

5. REPTES I PERSPECTIVES DE FUTUR:

La situació actual de la llengua catalana, tal com s'ha exposat, exigeix més que un diagnòstic crític; requereix una resposta valenta i sostinguda que afronti els reptes amb estratègies concretes i realistes. Els desafiaments als quals s'enfronta el català no són només d'índole lingüística, sinó també política, educativa i social. Cal, per tant, adoptar una visió integral que articuli mesures estructurals a mig i llarg termini.

Un dels principals reptes és reconstruir l'autoestima lingüística entre els parlants catalans, especialment entre els més joves. Per aconseguir-ho, resulta indispensable dignificar l'ús quotidià del català i recuperar-ne el prestigi a tots els nivells de la vida pública, des de l'administració fins als mitjans de comunicació i la indústria cultural. La llengua no pot reduir-se a un instrument escolar ni romandre confinada en contextos institucionals: ha de ser viscuda amb naturalitat al carrer, en l'oci, a les xarxes socials i en les relacions informals.

En l'àmbit educatiu, és urgent reforçar la formació del professorat tant en competència lingüística com en pedagogia inclusiva. La immersió lingüística ha d'anar acompanyada de recursos reals i adaptacions concretes que assegurin que l'alumnat estranger o castellanoparlant no percebi el català com una barrera, sinó com una oportunitat d'integració plena. La clau no és reduir l'ús del català, sinó dotar el sistema d'eines per ensenyar bé, amb paciència, proximitat i eficàcia.

A nivell institucional, seria necessari blindar legalment l'ús del català en els espais on avui es troba més amenaçat: el món digital, el sistema judicial, les plataformes audiovisuals i el comerç. La protecció normativa ha d'anar acompanyada de polítiques actives que fomentin el consum i la creació de continguts en català.

Finalment, i potser més important, el futur de la llengua passa per una revalorització des de baix: per la consciència activa dels seus parlants. El català no es salvarà només des dels despatxos ni amb lleis —tot i que ambdues coses són imprescindibles—, sinó des de l’ús quotidià, afectiu i orgullós que en facin aquells que el parlen. La llengua necessita ser defensada, sí, però també necessita ser estimada, compartida i parlada sense por. Parlar català, avui, no és només un acte comunicatiu, sinó també un acte de resistència, de dignitat i de memòria.